

Je li lisica škodljiva? Navadno se smatra lisico za jako škodljivo žival. Kmet jo sovraži, ker pride včasih na njegovo dvorišče in odnese kako kuro, lovec pa še bolj, ker mu poje mnogo zajcev. Natančneje preiskave so pokazale, da lisica poje tudi mnogo miši in je torej kmetijstvu gotovo bolj koristna nego škodljiva. Sovražijo jo po krivem zaradi tega, ker ljudje ne vedo, koliko koristi. Pa saj tudi mnogi preganjajo krte in sove. Če pa lisica poje kacega zajca, kmetijstvu le koristi, ker mu zajci napravljajo škodo pri sadnem drevju. Kmetu je vsekako zajec veliko bolj škodljiv, nego lisica.

Šolski vrt. Namen šolskemu vrtu mora biti že v mladini izbuditi veselje do sadjarstva in umnega kmetijstva. Da se pa to doseže, potreba je, da je šolski vrt prav vreden. Kmet pri vsaki reči vpraša: „Kaj jaz imam od tega“. Če v vaseh na šolskem vrtu nasadiš lepo listnato drevje in grmovje in narediš lepe z belim peskom posute steze, bode vrt sicer lep park, ali koristen ne bo. Če ima drevje na vrtu še tako lepo listje in lepe vrhove, ali če ne daje sadja, je kmet ne bode cenil. Kmet bode tak šolski vrt smatral za novo breme. Šolski vrt mora šolskim otrokom pokazati, kako korist bodo imeli od sadjarstva in zelenjadarstva. Zaradi tega se na šolskem vrtu smejo saditi le koristne rastline. Če bode vrt tako vreden, bode tudi kmet kmalu spoznal njegovo korist ter bode šolskega vrta vesel, ker se bodo njegovi otroci na njem res kaj koristnega naučili.

Poučni in zabavni del.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

248.

5. Koprive. Kravje drevo. Strupena drevesa po raznih krajih. Antiar in tjetek.

Malo je rastlinskih familij, v katerih bi našli toliko raznovrstnih strupov kakor v skupini kopriv. Ima tu zelo drobnih in malih stvorov kakor so naše koprive, pa tudi pravih velikanov, kakor so nekatere smokvenice. Mej mlečnicami ima zelo malo rastlin, katere nam dajo tečnih plodov. Mej pasjimi strupi je število takih rastlin, katerim so plodovi v vročem podnebjju prava naslada, dosta večji, a mej koprivami nahajamo celo vrsto dobrih in koristnih plodov. Tu imamo konoplje, hmelj, sočne plodove murbe, sladke smokve in ogromne plodove krušnice. Kakor je velika razlika mej temi plodovi, vendar je mej vsemi temi rastlinami velika sorodnost. Vse te rastline imajo na svojem deblu fino vlakno, katero se od mnogih za prejo upotreblja.

Kar se mlečnih sokov tiče, nahajamo tudi pri koprivah koristne in strupene sokove. Amerika in Azija imata v tej skupini stvorov, kateri dajo izvrsten kavčuk. Druge rastline imajo v sebi obilo nedolžnih sokov. Mej njimi je najznamenitejša in najzanimivejša mlečno drevo v južnej Ameriki, katero nam je Humboldt prvi popisal. Čujmo! „V Venezueli smo več potov slišali pripovedovati o drevesu, v katerem je sok dobro in redilno mleko. Temu drevesu vele kravje drevo, in pravili so nam, da črnici radi pijejo to rastlinsko mleko, in je zdrava hrana. Ker so mlečni sokovi ostri, grenki in često tudi strupeni, nismo hoteli prav verovati pripovedanju, dokler se nismo uverili, da je res tako. Ako se drevesu deblo nareže, cedi se iz

njega dosta gostega in po nekoliko lepivega mleka, v katerem ni sledu kakej ostrini, nego še le prav balzamski diši. Ponujali so nam piti, in pili smo je zjutraj in zvečer, in nismo čutili nikakih zlih nasledkov. Vsi delavci so radi mleko s kruhom jedli, in nadzornik nam je pripovedal, da mu ljudje odebele, kedar drevo največ mleka daje. Pripovedajo, da ljudje po perji umejo pogoditi, v katerem drevesu je največ mleka. To drevo raste na golej pečini, po cele mesce ni dežja, da mu porosi perje, in veje so kakor suhe, ali samo nareži deblo, pa privre iz njega sladko, redilno mleko. Kadar vzhaja solnce, teče to rastlinsko mleko najbujnejše, in takrat dohajajo z vseh strani črnici in domačini z velikimi posodami, da jih z mlekom napolnijo. Eni pijejo mleko koj pod drevesom, a drugi je neso domov, da se tudi deca napije.“

Razen velike koristi, ki nam jo koprive podajajo, ima mej njimi tudi zelo opasnih stvorov. Dobro poznamo domače koprive, katere pa so nedolžni stvorovi proti svojim sorodnicam, katere rasto v vzhodnej Indiji, postavim: „Urtica stimulans, Urtica crenulata“. Težko njemu, kateri se z golo roko dotakne teh kopriv, ker mu roka kmalu oteče, in strašne bolečine ga mučijo več tednov. Najopasnija kopriva raste na otoku Timoru, domačini jej velé „hudičevo perje“, in čuvajo se je kot ognja.

V tej familiji je še cel kup drugih strupenih rastlin, no najzloglasnejši stvorovi rasto na južno-azijskem otočju. V poprejnih stoletjih so dohajali z Jave in Celebesa najstrašnejši glasovi o strupenem drevesu, kateremu človek blizu ne sme. Prve vesti o strupenem drevesu so došle v šestnajstem stoletju s Celebesa. Pripovedalo se je, da najmanja množina strupa od tega drevesa, ako dojde v kri, umori človeka kakor bi gori pogledal, pa tudi tako razdene telo, da že čez pol ure začne meso od kosti leteti. Za temi pretiranimi vestmi so došle še proste bajke. Pod konec 17. stoletja je pripovedal Gervaise, da se treba dotakniti strupa, ali ga poduhati, pa človek koj umrje. Camel (1704. I.) omenja, da iz drevesa puhti tako strupena para, da ubija vse, kar živo v bližino dohaja, in če ptica na drevo sede, koj je po njej, ako brzo ne pozoblje strihni-novega oreha. Argensola omenja, da ima na Celebesu drevo, katero uspava in umori človeka, ako se mu z zahodne strani približa, ako se mu pa približa z vzhodne strani, omami ga samo, a ne umori. Drugi se pripovedali, da so trup tega drevesa morali samo zločinci nabirati, in kdor je zdrav se povrnil, odpustili so mu kazen. Rump pripoveda, da to strupeno drevo raste še na Borneu in Sumatri. Pozneje je dospel v Evropo glas, da tudi na Javi raste grozno strupeno drevo, in holandski ranarnik Forsch je raznesel o njem najstrahovitejšo pripovedi. Nasproti tem bajkam so začeli nekateri trditi, da tega strupenega drevesa ni, no znanstvena raziskovanja so dognala, da to drevo sicer raste, ali mu človek more brez nevarnosti blizu iti, kakor vsakej drugej strupenej rastlini. Pokazalo se je nadalje, da sta to dve razni vrsti, in da na Javi sta obe. V Javanski gozd more prodirati človek samo s sekuro v roki in z ognjem, in v njem nahaja naj-

lepše drevje. Tu nas iznenadi ogromni cvet zajedalke „Rafflesia Arnoldii“, kateri v obsegu meri do tri metre. Poleg stoji ponosno drevo 20 do 30 m visoko, z lepo krošnjo, in to prekrasno drevo je polno najhujšega strupa. Ako se mu deblo poškoduje, začne teči iz rane mlečen sok, in zlo njemu, kateri se tega soka z golo kožo dotakne, koj se mu spuste mehurji in zelo ga peče. In to strupeno drevo gre v vrsto kopriv, vele mu pa Javanci „antiar“. Ne raste samo na Javi, nego tudi po vsem Sundajskem, Filipinskem in Moluškem otočju, in od njega je navadni „upas“ ali strup, s kakoršnimso v poprejnem času domačini svoje strelice mazali. Poleg antiara raste na Javi še jedna hujša strupenka, katera gre mej strihnine. Znanstveno ime jej je „Strychnos Tietuté“, ker jo domačini „tjettek“ nazivajo. Nenavaden je ta grm, kateremu je deblo kot roka debelo, ali se vendar vpenja in vije kot plezalka ter gre v krošnje najvišjemu drevju. Veliko in zeleno perje izmenjuje se z velikimi kodri, s katerimi se ta plezalka čvrsto oprijema po drevesu. In ta strupenka ima po vrhu še prekrasno zelenkastobelo cvetje, katero prijetno diši, kakor da hoče pokriti strup, ki ga skriva v korenu. S korenja pripravljajo domačini s kuhanjem zloglasni strup, kateri nazivljejo kneževski strup. Lesena strelica se namoči v tem strupu, in položi v pihalnik, da jo Javanec na svoj plen odpihne. Javanec je izvrsten strelec in slabo tigru, kedar ga zadene strelica, kmalu se stegne. Dasi ima ta strupenka toliko množino strupa, vendar ni s svojim neprijetnim duhom opasna, in nič se nam neče prigoditi, če se tudi z golo kožo dotaknemo samega soka. Java ima v izobilju prirodnih strahot, in zato je razdražena domišljija bojzaljivega človeka tako rodila najčudnejše pripovedke o strupenem drevesu. Na Javi se vrsti cela vrsta vulkanskih gora, katere so več potov najlepše kraje pokončale. Tu je glasovita „dolina smrti“, v katerej izpuhteva toliko strupene ogljenčeve kisline, da omami in umori vse, kar se plazi in leze in kar pri zemlji glavo nosi. Kedar na Himalajskih višinah ljudje čutijo teškočo v dihanju, pa menijo, da ta nadloga prihaja od izparivanja strupenih trav; tako se je tudi na Javi spletla bajka doline smrti s strupenim drevjem, dokler nam ni trezna znanost odkrila gole resnice.

Novice.

— **Pomiloščenje.** Presvitli cesar pomilostil oziroma odpustil je 79 kaznjencem ostalo kazen. Od teh 79 kaznjencev jih je 6 v Mariboru, 4 v Ljubljani, 2 pa v ženski kaznilnici v Begunjah.

— **Osobne vesti.** Gosp. Fran Vodopivec, profesor na Goriškem učiteljski in okr. šolski nadzornik, odlikovan je z naslovom ces. svetnika. — Deželni živinozdravnik gosp. Maks Pavlin v Radovljici imenovan je kot definitiven deželni okrajni zdravnik za Kranjsko.

— **Umrli** je 22. t. m. tukajšnji trgovec in mestni odbornik g. Peregrin Kajzel v 47. letu svoje starosti. Pokojnik bil je izvrsten rodoljub in blaga duša. N. v. m. p.!

— **Trgovinska in obrtniška zbornica v Ljubljani** izvolila je v svoji seji dne 19. t. m. za leto 1892 dosedanje predstojnike in sicer gg. Ivana Perdana, trgovca, za predsednika, Antona Klein-a, solastnika tiskarne za podpredsednika in Filipa Zupančiča, stavbenega mojstra, za provizoričnega predsednika.

— **Potrjeni deželni zakon.** Presvitli cesar je potrdil od deželnega zbora kranjskega v letu 1886 skleneni zakon, po katerem se premeni meja mej ljubljansko in spodnješišensko občino. Vsled tega zakona izločilo bode se mestno posestvo Tivoli in še nekaj drugih parcel od občine spodnješišenske in se priklopilo mestni občini ljubljanski.

— **Občni zbor kmetske posojilnice ljubljanske okolice** vršil se je v nedeljo dne 21. t. m. Iz blagajnikovega poročila za l. 1891 je posneti, da ima posojilnica sedaj 181.742 gld. 65 kr. upravnega premoženja, 158.663 gld. 95 kr. hranilnih vlog in 165.527 gld. na posojilih. Čistega dobička bilo je pretečeno leto 2224 gld. 58 kr. Dividende sklenilo se je izplačati po 6 %^o. V ravnateljstvo volili so se vsi prejšnji člani in sicer gosp. Janez Knez ravnateljem, Oton Bayr blagajnikom, Vekoslav Jenko kontrolorjem, A. Knez in Jan. Verhovnik odbornikoma. V nadzorstvo volili so se dr. Jos. Vošnjak, V. Ogorele in Ivan Rode.

— **Občni zbor društva Marijine bratovščine** vršil se je v nedeljo dne 21. t. m. ob mnogobrojni vdeležbi udov v magistratni dvorani. Iz poročila je povzeti, da društveno premoženje znaša 24 456 gld. 84 kr. in da društvo šteje 2528 udov. Za pogrebe izplačalo se je 2263 gld. 34 kr., podpore pa dalo 76 gld. Predsednikom izvoljen bil je zopet g. Karol Lahajner, namestnikom g. Ant. Klein, tajnikom g. Matija Kunc in blagajnikom g. Albin Arko.

— **Občni zbor Kranjske podružnice „Avstrijske družbe belega križa“** vršil se je dne 21. t. m. Predsednik g. železnični nadzornik Habit, načelnik postaje južne železnice v Ljubljani, pozdravil je navzoče. Poročilo o delovanju odbora in o računih se je vzelo odobrilno na znanje in izrekla zahvala načelniku in vsem odbornikom, kateri so z dobrim vspehom delovali v korist velevažne družbe. Za 1892. l. izvolili so se enoglasno dosedanji gospodje v odbor. Mi priporočamo onim krogom, kateri morejo podpirati človekoljubne namene te družbe, da se vpišejo za člane v kranjsko podružnico v Ljubljani. Razjasnila bode vsakemu rad dal g. načelnik podružnice Gustav Habit.

— **Družbe sv. Cirila in Metoda goriška ženska podružnica** nam je doposlala svoje poročilo za l. 1891. Ker iz njega lepo odseva vzorno delovanje vrlih rodoljubkinj ob bistri Soči, podajamo tu slovenskemu občinstvu kratko vsebino. — „Med mnogimi družbami“ — tako se pričinja poročilo, — „se težko katera dobi, ki bi tako globoko segala v vse sloje narodne in tako splošno zanimala vse zavedne Slovence, kakor uprav družba sv. Cirila in Metoda. Lepa njena ideja nas združuje, kakor ude jedne družine krog domačega ognjišča. Ob veselih in žalostnih prilikah se je spominjamo ter polagajoč darove na žrtvenik domovine nadaljujemo delo sv. blagovestnikov. Da bi še bolj goreče mogle vršiti domoljubni posel, združile smo se goriške Slovenke v žensko podružnico, ki je po letih sicer še mlada, a je pognala že tako krepke mladike, da je ne omaje vsak vetrič. To dokazuje uprav preteklo leto. Poleg načelnštva v Gorici so se trudile za družbin prospah še p. n. poverjenice: gspč. Josipina Dominko v Kobabridu, gospa Paljika v Volčah, gospa Josipina Kovačič pri Sv. Luciji, gspč. Gabrijela Doljak v Solkanu, gospa Makuc v Podgori, gospa Roza Bajt v Št. Andreži, gspč. Justina Štrukelj v Komnu, gospa Marija Lokar v Ajdovščini, gspč. Olga Fabijani v Čerličah in gospa Alojzija Mozetič v Prvačini. — Najlepši podružnični praznik je bila sijajna veselica 15. novembra 1891. l.; z njenimi dohodki so se lahko